

A FENNTARTHATÓSÁG VÁLLALATI SZINTŰ MUTATÓI, JELENTÉSEI

FARKAS SZILVESZTER¹

Összefoglalás:

A társadalmi-gazdasági fejlődés fenntarthatóságáért egyre többet kell tenniük a vállalatoknak. Az önkéntes jelentéseket napjainkra felváltani látszanak a kutatóműhelyekben, befektetési tanácsadó-irodákban kidolgozott vállalati szintű fenntarthatósági mutatószámok, indexek. Jelen tanulmány ezeket a mutatókat rendszerezi, értékeli. A következő kérdésekre keressük a választ: Hogyan mérhető a vállalatok fenntarthatósági teljesítménye? Az alkalmazott mutatók mennyire mérik a valós teljesítményt? A vállalati szintű fenntarthatóság mutatói hogyan hasonlíthatók össze? A hagyományos vállalati (pénzügyi) teljesítménymutatók összekapcsolhatók-e a fenntarthatósági mutatókkal?

Kulcsszavak:

fenntartható fejlődés, vállalati szintű mutatók.

Summary:

To sustain the socio-economic development, companies need to take more and more. Voluntary reports today seem to replace the research workshops, company-wide sustainability indicators, indices, investment advisory offices developed. This study classifies and evaluates these indicators. We try to answer the following questions.: How to measure a company's sustainability performance? How the indicators are measuring real-world performance? How does the company-wide sustainability indicators comparable? Can the traditional enterprise (financial) performance measures and the sustainability indicators be linked?

Keywords:

sustainability development, corporate indexes.

Bevezetés

A vállalatok teljesítményének hagyományos és általánosan alkalmazott mutatói, a vállalati pénzügyi mutatószámok. Ezek egy rendszert képeznek és pénzügyi szempontból szinte teljeskörűen mutatják be a vállalat gazdasági-pénzügyi eredményességét. A mutatókat a vállalati számviteli jelentésekből, beszámolókból lehet számítani. A számviteli sztenderdek alkalmazása, a vállalati pénzügyi mutatók egységes módszertanon alapuló számítása biztosítja az összehasonlíthatóságot.

A vállalati mutatószámokat öt csoportba szokás sorolni: 1) jövedelmezőségi; 2) hatékonysági; 3) likviditási; 4) eladósodottsági (tőkeáttételi) és 5) piaci mutatószámok. Bizonyos követelmények betartásával nemzetközi, nemzeti és ágazati szinten összehasonlíthatóak a vállalatok. Az idősoros elemzés egy-egy vállalat fejlődését értékelheti. A komparatív értékelés esetében számos korlátozó tényezőt kell figyelembe venni. Csak egy példa: a technikai-technológia változások gyorsasága kérdésessé teszi az időbeli elemzés pontosságát és használhatóságát.

Az egyre inkább érezhető kedvezőtlen természeti-környezeti változások szorosan kapcsolódnak a vállalati szintű termék és szolgáltatás előállításához. Szélsőséges esetben a vállalatok korlátlan természeti és humán erőforrás felhasználása a vállalati hosszabb távú működést veszélyezteti.

¹ Egyetemi docens, tanszékvezető, Budapesti Gazdasági Főiskola, Pénzügyi és Számviteli Kar, farkas.szilveszter@pszfb.bgf.hu.

Fenntarthatóság és vállalat

A fenntarthatóságot globális szinten szokás értelmezni, hiszen csak így biztosítható a emberiség megfelelő életszínvonalának fenntartása, valamint a környezet, az élővilág minél teljesebb fennmaradása. A fenntartható fejlődés magában foglal gazdasági, környezeti és társadalmi kritériumokat. Akkor beszélünk fenntarthatóságról, ha az emberek életszínvonalának fenntartása (gazdasági aspektus), a környezet fokozott védelme (környezeti aspektus) és mindemellett a szociális, társadalmi értékek megőrzése (társadalmi aspektus) egyszerre teljesül. A fenntarthatósághoz tartozik a természeti erőforrások megőrzése, a nyersanyagok hatékony felhasználása, a keletkező hulladékmennyiségek csökkentése, valamint a megújuló energiaforrások növelése, az újrahasznosítás.

A globális fenntarthatóságért azonban az egyéneknek, a társadalom egyes szereplőinek kell tenniük, így a vállalatoknak is. A mikro szintű felelősség meghatározásakor a makroszintből kell kiindulni, ez biztosítja ugyanis, hogy az egyéni törekvések összességében elérjék a globális fenntarthatóságot. A vállalatok esetében olyan fenntarthatósági kritériumokat kell meghatározni, melyek makroszinten egy gazdaságilag, környezetileg és társadalmilag egyaránt fenntartható rendszert hoznak létre.

A vállalatok szerepét és felelősségvállalását több koncepció is igyekszik definiálni, melyek közül a legszélesebb körben ismert és alkalmazott a CSR (corporate social responsibility), azaz a vállalatok társadalmi felelősségvállalása.

Az egyik legátfogóbb definíció kétségtelenül az ISO26000 CSR meghatározása: „... egy szervezet felelőssége döntéseinek és tevékenységeinek a társadalomra és a környezetre gyakorolt hatásáért, olyan átlátható és etikus magatartással, amely hozzájárul a fenntartható fejlődéshez, ide értve a társadalom egészségügyi és jóléti állapotát. Figyelembe veszi az érintett felek elvárásait, megfelel az alkalmazott törvényeknek, összhangban van a nemzetközi magatartási normákkal, és ki van építve az egész szervezetben és a szervezet kapcsolataiban.” (ISO 26000, 2010)

A társadalmilag felelős vállalkozások társadalmi megítélése jobb, mint „felelőtlen” társaiké. A felelős vállalat vonzza az fenntarthatósági kérdések iránt érzékeny befektetőket és vásárlókat, esetleg jó érzést okoz a vezetőknek. Azonban ez nem elegendő, a vállalatvezetés célja a gazdasági haszonszerzés. Minimális elvárásuk a felelős tevékenységektől, hogy ne rontsák a vállalat gazdasági helyzetét. A legnagyobb kérdés az, hogy a vállalati felelősség mikor lesz valóságos és általánosan elterjedt (Tóth 2007).

Fenntarthatósági mutatók, jelentések

Az utóbbi években egyre fontosabb lett mérni a környezeti-társadalmi hatásokat. A mérés mellett természetesen az időbeli és keresztmetszeti összehasonlítás is indokolt. Rajesh és szerzőtársai több mint három tucat mutatót ismertetnek tanulmányukban (Rajesh et al 2009), ebből nem csak a téma fontossága látszik, hanem a kérdéskör sokoldalú megközelítésének lehetősége. Egyes mutatók az általuk mért, jellemzett jelenségek miatt kiemelkednek a mutatók közül. Az Ecological Footprint (EF) azért emelhető ki a mutatók közül, mert módszertani kérdéseivel és különböző szintű (országos, regionális, városi, vállalati szintek) számításaival kapcsolatban jelentős publikációk láttak napvilágot (Szigeti 2011 és Szigeti-Borzán 2012). „A számítások között van olyan is, amely nem csupán területi, hanem időbeli összehasonlítást is tartalmaz. Ez azért jelentős, mert az „ökológiai lábnyom”-számítás területi kritikájának egyik ajánlása, hogy a városi ökológiai lábnyomot ne területi, hanem időbeli elemzésekre használják.” – emeli ki a EF mutatószámítás időbeli összevethetőségének fontosságát Szigeti (Szigeti 2011).

A fenntarthatósági „makro” mutatók (HDI, EF, HPI, EPI) mellett megjelent „mikro”, vállalati mutatók kifejlesztése komoly szakmai kihívás és siker is egyben. Szakmai kihívás, mert érvényesíteni kell az index-készítés módszertanát (objektivitás, átláthatóság, egyszerűség). Siker, mert egyre nagyobb az elfogadottságuk és alkalmazásuk a vállalatok megítélésében, értékelésében. A vállalati szintű mutatók és jelentések közül négyet emeltem ki: a Dow Jones Sustainability Indexet, a FTSE4 Good Indexet és a Global Reporting Initiative-át és az ISO 26000. A mutatók és jelentések alapjellemezőinek kiemelése rávilágít arra, hogy jelen formájukban ezek a mutatók és jelentések csak jelentős felkészültséggel alkalmazhatóak korrekt módon.

Dow Jones Sustainability Index

A Dow Jones Sustainability Index (DJSI) az első, a fenntarthatóságot értékelő mutatócsalád, mely értékeli a Dow Jones által listázott 2500 legnagyobb vállalat fenntarthatósági teljesítményét. A DJSI a világ vezető vállalatainak tőzsei teljesítményét vizsgálja gazdasági, környezeti és társadalmi kritériumoknak megfelelően. A mutatók egyfajta célmutatóként szolgálnak a befektetőknek, akik fontosnak tartják a környezeti szempont figyelembevételét a portfóliójukban és egy hatékony elkötelezettségi platformként szolgálnak azon vállalatoknak, akik a fenntarthatóság legjobb gyakorlatait akarják bevezetni.

A DJSI alapja a vállalat által kitöltött kérdőív, amelyet kiegészítenek a médiában és más nyilvánosan elérhető forrásokban található információkkal. Az elemzés különösen koncentrálna az iparág-specifikus kritériumokra, amelyeknek jelentős hatásuk van a vállalat hosszú távú értékteremtő képességére. A vállalati fenntarthatósági felmérést rendszeresen fejlesztik és aktualizálják, hogy figyelembe vegyék a fenntarthatóság új trendjeit. Ennek következménye, hogy a vállalatoknak folyamatosan fejlesztik a hosszú távú fenntarthatósági terveiket.

Az 1. táblázatba foglaltam össze az értékeléshez használt kritériumokat és azok súlyát.

1. táblázat
A DJSI elemzés során használt kritériumok

Dimenzió	Kritérium	Súlyozás %
gazdasági	gazdasági szabályozás a korrupcióval és lefizetéssel kapcsolatban	6
	felelős vállalatirányítás	6
	kockázatkezelés	6
	iparág-specifikus kritérium	iparágtól függ
környezeti	környezeti jelentés	3
	iparág-specifikus kritérium	iparágtól függ
társadalmi	társadalmi jótékonyosság (?)	3
	munkagyakorlat	5
	emberi erőforrás fejlesztés	5,5
	társadalmi jelentés	3
	tehetséggondozás	5,5
	iparág-specifikus kritérium	iparágtól függ

A mutatócsalád egy globális indexből (DJSI World), és több, területi alapon elkülönülő mutatóból áll: DJSI Európa, DJSI Ázsia és Csendes-óceán, DJSI Észak-Amerika és DJSI Korea. Így lehetővé válik a vállalati, az iparági és területi összehasonlítás. Mivel a fenntarthatóság-központú célok egyre fontosabb helyet foglalnak el a vállalatok

stratégiájában, a befektetők szemében is egyre fontosabbá válnak ezek a kérdések. Az intézményi befektetők elkezdtek bevonni a hosszú távú gazdasági, környezeti és társadalmi kritériumokat a portfólió-döntésekbe. Az intézményi befektetők olyan módszereket keresnek, amelyek a fenntarthatósághoz kapcsolódó lehetőségeket értékelik. Mindeközben a magánbefektetők egyre nagyobb hányada szeretné, ha a tanácsadók figyelembe vennék a fenntarthatósági kritériumokat. A DJSI értékelési rendszerbe nem tartozhatnak olyan vállalatok, amelyek alkoholtól, dohányárutól, szerencsejátékból vagy fegyverek eladásából szerzik jövedelmüket.

A DJSI komoly problémája, hogy önkitöltős kérdőívekre támaszkodik az értékelés során, ez számos torzítást vihet át az elemzésbe. Ennek elkerülése miatt fontos a MSA (Media and Stakeholder Analysis) információk összevetése a kérdőív adataival. Ez a módszertan természetesen nem teszi egyszerűvé a mutató értékelését.

FTSE4Good Index

Az FTSE4Good Index sorozat a környezeti, társadalmi és vállalatirányítási (Environment Social Governance – ESG) gyakorlatokat elemzi több mint 2300 nyilvános társaságnál világszerte. Ez az adatszolgáltatás lehetővé teszi összehasonlítható, átlátható és objektív rendszer működtetését. 5 benchmark mutató tartozik a csoporthoz, melyek lefedik a globális világot: az európai régiót, USA-t, Japánt és az Egyesült Királyságot. Ahhoz, hogy a vállalatok bekerüljenek az indexekbe, a következőket kell felmutatniuk:

- a kapcsolatok kifejlesztését a részvénytulajdonosokkal,
- a környezeti fenntarthatóság irányába tett lépések,
- fenntartják és támogatják az általános emberi jogokat.

Az FTSE4 Good Indexhez három csoportban gyűjtnek információt: környezet, emberi jogok és társadalmi témák. Mindhárom csoportban be kell mutatni a témával kapcsolatos stratégiát, menedzsmentet és jelentéstételi rendszert. Minden témával kapcsolatban több mutatót határoznak meg, melyek közül meghatározott számút kell a vállalatoknak teljesíteniük. Ezen mutatók alapján értékelik a vállalatot egy 0 és 5 közötti skálán.

Az FTSE4 Good elsősorban az intézményi befektetőknek biztosít értékelési rendszert. A mutatószám-rendszer célja, hogy a befektetők megtalálják azokat a vállalatokat, amelyek megfelelnek az elismert vállalati felelősségvállalási sztenderdeknek. Az FTSE4 Good rendszerébe bekerülő vállalatoknak egy sor etikai kritériumnak kell megfelelniük. Az ESG tényezők egyre jelentősebbé válnak a vállalati kockázat és teljesítmény értékelésében, valamint a hosszú távú, fenntartható befektetések megtérülésében. A jövőben várhatóan növekedni fog az ESG faktorok beépítése a befektetés-elemzésbe és a döntéshozatalba.

Egyes kutatások szerint az indexbe való bekerülés vagy az onnan való kikerülés nem befolyásolja jelentősen a cégek viselkedését. Azok a befektetők, akik ezekre az indexekre koncentrálnak, átlagban nem teljesítenek rosszabbul, mint azok a befektetők, akik ezen indexeket nem veszik figyelembe befektetési döntéseik során.

Az FTSE4 Good sem értékeli a dohánygyárakat, a nukleáris fegyverrel kapcsolatos vállalatokat, a fegyvergyártó vállalatokat és a nukleáris erőművek tulajdonosait, működtetőit.

Global Reporting Initiative

A Global Reporting Initiative (GRI, G3) egy olyan fenntarthatósági jelentési keretrendszert takar, amelyet széles körben használnak, mert lehetővé teszi a vállalatok átláthatóságát. A GRI ösztönzi a fenntarthatósági jelentések készítését minden vállalattípusnál. A keretrendszer, beleértve a Jelentési Irányelveket is, meghatározza azon elveket és indikátorokat, melyeket a vállalatok használhatnak, hogy megmérjék és jelentsék a gazdasági, környezeti és társadalmi teljesítményüket. A GRI célja az irányelvek folyamatos fejlesztése, az alkalmazás terjesztése, mivel az irányelvek szabadon elérhetők bárki számára.

A GRI Jelentési Keretrendszert úgy tervezték, hogy bármely szervezet használhassa mérettől, iparágtól vagy elhelyezkedéstől függetlenül. Figyelembe veszi a praktikus megfontolásokat, amelyekkel a különböző vállalkozások (a kisvállalkozásoktól kezdve a kiterjedt és földrajzilag szétszórt vállalatok) szembenéznek. A GRI Jelentési Keretrendszer tartalmaz általános és iparág-specifikus mutatókat, amelyek az egész világon használhatóak. A mutatók alapján az elemzők képet kapnak a vállalatok fenntartható teljesítményéről a környezeti, gazdasági és társadalmi aspektusokon keresztül. A társadalmi nézőpont magába foglalja az emberi jogokat, a társadalmi felelősségvállalást és a termékfelelősséget.

Megjelent a jelentések újabb generációja (G4), amely a korábbiak tapasztalataira épít, és jobban figyelembe veszi az ágazati sajátosságokat (Global Reporting Initiative G4). A jelentéskészítési általános útmutató 94 oldalas, a kézikönyv 226 oldal terjedelmű. Az általános „mutatók” 58 tételéből csak kettő kapcsolódik egyéb nemzetközi szervezetek (pl. UNGC, OECD) követelményéhez, a speciális indikátorok száma közel 80, és a szervezet, vállalat tevékenységének egészét magába foglalja. Nem teljesen világos, hogy a jelentés vagy fenntarthatósági beszámoló végül is kinek készül?

ISO 26000 – a fenntarthatósági szabvány

A vállalati fenntarthatósági mutatószámok, beszámolók kidolgozását követően nem sokat kellett várni a vállalati felelősségvállalási szabvány megjelenésére, ez az ISO 26000. Alkalmazása önkéntes, a vállalatok számára nem kötelező és senki nem is kötelezhető rá. A szabvány egy keretrendszer, amely iránymutatást ad és egyben választási lehetőségeket kínál a vállalat vezetőinek fenntarthatósági célok megvalósításához.

Az ISO 26000 hét kulcstényezőt nevez meg, amelyekkel a társadalmilag felelős vállalatoknak törődniük kellene. A szabványt használni kívánó vállalatoknak értékelniük kell tevékenységüket mindegyik területen és meg kell határozniuk a fejlesztendő területeket. A kulcstényezők a következők:

- szervezeti irányítás,
- emberi jogok,
- munkagyakorlat,
- környezet,
- tisztességes működés,
- fogyasztók,
- a közösség bevonása és fejlesztése.

A szabvány pontos leírást tartalmaz a részjelentés készítésről, az érdekeltekről és figyelembe veszi az ágazati sajátosságokat is. Nem vitatva el a fenntarthatósági szabvány alapján készíthető beszámolók és akciótervek fontosságát, mégis kétségeink vannak azzal kapcsolatban, hogy érdemes-e ilyen bonyolultságú jelentés készítési mintákat kidolgozni. A

kis- és középvállalatok számára ezek költségesek, se közvetlen, se közvetett módon nem növelik a vállalat értékét. Kérdés azonban az, hogy a vállalatok által fenntarthatóság biztosítására fordított erőforrások megtérülnek-e?

A vállalati pénzügyi mutatószámok rendszere általánosan elfogadott a vállalati teljesítmény értékelésében. A fenntarthatósági indexeken, jelentéseken alapuló ún. környezeti értékelés számos szubjektív elemet tartalmaz (pl. az önbevallós kérdőívek). A mutatószámok, jelentések együttes értékelése komoly módszertani kérdéseket vet fel. Az egyik lehetséges megoldás a vállalatok fenntarthatósági tőzsdeindexeinek beillesztése a piaci mutatószámok sorába vagy hatodik csoportként elismerni a vállalati teljesítményre, értékre gyakorolt hatását. A másik, a pénzügyi és a nem-pénzügyi eredmények közti kapcsolat értékelésére: az esettanulmány, a számviteli alapú cégértékelés és a portfólióelemzés módszerét említi a szakirodalom (Deák 2012).

Összegzés

A vállalati szintű fenntarthatósági mutatók, jelentések kidolgozása, alkalmazása és fejlesztése jelentős lépés a környezeti és társadalmi problémák csökkentésében. Jelenleg több hasonló felépítésű, egymással versengő mutató, jelentés létezik. A verseny egyik területe a mutató-fejlesztés, amely inkább az összetettség fokozását eredményezte eddig (pl. GRI), mint sem a letisztult és a szélesebb nyilvánosság által is könnyen értelmezhető mutatók prezentálását.

A fenntartható fejlődés fogalmának megjelenése és az értékelésre vonatkozó makro mutatók kidolgozásával párhuzamosan jelent meg az igény a vállalati felelősségvállaláshoz és a fenntartható gazdasági teljesítményhez kapcsolódó vállalati szintű mutatószámok kifejlesztésére. Ezen indikátorok erősségeit és gyengeségeit feltáró összehasonlító elemzés alapján megállapítható, hogy a felelősségvállalás, a fenntarthatóság vállalati szintű értékelése mellett adekvát alkalmazásuk esetén képessé tehetők egy komplex vállalatértékelés megalapozására is.

Irodalomjegyzék

Borzán, A. (2004): Interregionalizmus a dél-alföldi magyar-román határ mentén. Tessedik Sámuel Főiskola Gazdasági Főiskolai Kar, Békéscsaba.

Deák, Zs. (2012): A környezettudatos vállalati magatartás és a tőkepiaci érték (Doktori értekezés, BCE).

FTSE4 Good Index Series Inclusion Criteria.

http://www.ftse.com/Indices/FTSE4Good_Index_Series/Downloads/FTSE4Good_Inclusion_Criteria.pdf.

GRI: Global Reporting Initiative. <https://www.globalreporting.org/Pages/default.aspx>.

G3: GRI Sustainability Reporting Guidelines G3. <https://www.globalreporting.org/-/resourcelibrary/G3-Guidelines-Incl-Technical-Protocol.pdf>.

G4: GRI Sustainability Reporting Guidelines G4: <https://www.globalreporting.org/-/resourcelibrary/GRIG4-Part1-Reporting-Principles-and-Standard-Disclosures.pdf> és <https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/GRIG4-Part2-Implementation-Manual.pdf>.

ISO 26000 (2010): Társadalmi felelősségvállalás.

Rajesh Kumar Singh – H. R. Murty – S. K. Gupta – A. K. Dikshit (2009): An overview of sustainability assessment methodologies. *Ecological Indicators*, 9, 189–212.

- SAM Sustainability Yearbook 2012. http://www.sustainability-index.com/images/sam-yearbook-2012-final_tcm1071-337504.pdf,
http://www.ftse.com/Indices/FTSE4Good_Index_Series/index.jsp.
- Szigeti, C. (2011): Alternatív mutatók, jólét és fenntarthatóság Magyarországon. Polgári Szemle, 7. évf., 3. sz.
- Szigeti, C. – Borzán, A. (2012): Lokális ökológiai lábnyom-számítás, kritikák és jó gyakorlatok. Polgári Szemle, 8. évf., 3-6. sz.
- Tóth, G. (2007): A valóban felelős vállalat.
http://www.kovet.hu/sites/default/files/knowledge/vfv_hu_0.pdf.
- Van den Bergh, J. C. M. J. – Verbruggen, H. (1999): Spatial sustainability, trade and indicators: an evaluation of the ecological footprint. Ecological Economics 29, 61–72.